

Nyhetsbrev om nationalparken

▼▲▼ Nyhetsbrevet för Färnebofjärdens nationalpark utges av förvaltaren, Länsstyrelsen i Västmanlands län.

Publikationen beräknas utkomma två gånger per år – vår och höst. Syftet är att sprida information om aktuella händelser, som på olika sätt berör nationalparken.

Nyhetsbrevet sänds ut till särskilt berörda såsom fiskevårdsområden och jakträttsinnehavare. Det finns dessutom på förvaltningskontoret i Östa. Om du vill ha nyhetsbrevet hemskickat från och med nästa nummer anmäler du detta till platskontoret i Östa.

Nationalparksförvaltningen

Länsstyrelsen i Västmanlands län
721 86 Västerås
Tel. 021-19 50 00

Kontaktperson:
Robert Ström
Tel. 021-19 51 43
e-mail:
robert.strom@u.lst.se

Platskontor:

Kjell Björkman, föreståndare
Färnebofjärdens nationalpark
Östaholm, 740 45 Tärnsjö
Tel/fax 0292-432 10
Mobil 070-521 79 23
e-mail:
kjell.bjorkman@u.lst.se

Telefontid platskontor:
08.00-10.00 vardagar

Besökstid:
13.00-15.00 tisdagar och torsdagar

Färnebofjärden

NUMMER 2 - NOVEMBER 1999

Bäverstammen ökar inom Färnebofjärdens nationalpark. På sikt kan det bli ett problem för vissa hotade arter.

Bäver sätter känslor i svall

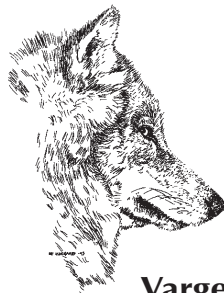
Bävrar är djur som av och till sätter känslorna i svall, inte minst vid Färnebofjärden.

Bävrarnas aktiviteter kan ställa till förtret samtidigt som deras beteende väcker intresse. De faller träd, gräver gångar och bygger hyddor

som kan liknas vid små hus med sina kammare där de lever i familjegrupper.

Men bävern kan också orsaka problem för mer sällsynta och i vissa fall hotade arter. I synnerhet eftersom bäverns mest naturliga fiende - vargen - nästan har utrotats.

Läs mer om bävern i vänsterspalten på nästa uppslag.

Vargen välkommen? I år är det 125 år sedan den "sista vargen" sköts i det område som idag är Färnebofjärdens nationalpark. En varg har den senaste tiden åter varit synlig i området. Är den välkommen tillbaka? Läs mer om vargen vid Dalälven på nästa uppslag.

forts. bäver, från sid. 1

Bävren ett hot?

▼▲▼ De bävrar som har bosatt sig i Ängsö- och Gysingeområdet är med största sannolikhet ättlingar till de norska bävrar, som immigrerade till vårt land vid det återinförande av arten som påbörjades för åttio år sedan. Dessförinnan var bävern fullständigt utrotad i hela Sverige som följd av det förra seklets intensiva jakt. Idag beräknas det svenska beståndet till minst 100 000 djur.

Vargen ut - bävern in

Sorgligt nog kan vi nu konstatera att bävern förorsakar problem för andra mer sällsynta arter. I synnerhet eftersom vi nästan har utrotat dess mest naturliga fiende - vargen - och på så vis givit bäverstammen fritt fram att expandera.

Den som har sett hur effektiv en bäver kan vara i sitt gnagande kan säkert föreställa sig vilket hot den utgör mot den svämasp-skog (tidvis översvämmad asp-skog) som står nära och tillgänglig invid stränderna i nationalparken.

Dessvärre utgör svämasp-skogen samtidigt den mest värdefulla biotopen i nationalparken; en hemvist för sällsynta lavar, vedsvampar och inte minst en tänkbar biotop för den vitryggiga hackspetten.

Mot denna bakgrund har ett inventeringsarbete omfattande hela Färnebofjärdens nationalpark utförts denna sommar. Fokus vid undersökningarna har varit att avgöra hur stor påverkan bävern har haft och var bävrarna finns geografiskt.

Det finns tecken på en ökning av både förekomsten och naturpåverkans storlek. Många bävrar i området för ett kringflackande liv, vilket kan vara ett tecken på att de är unga och inte har hunnit bygga en egen hydda.

Dalälven vid Sevedskvarn, inte långt från den plats där HM Konungen för drygt ett år sedan invigde Färnebofjärdens nationalpark.

Nationalparken ett år

Färnebofjärdens nationalpark har fyllt ett år. Mycket av de högst prioriterade åtgärderna och in-satserna har utförts, men mycket återstår ännu.

Mycket av arbetet i parken har inriktats på att få igång det praktiska. Rastplatser, informationstavlor, parkeringar, vindsydd och eldplatser blev klara redan till invigningen ifjol, men dessa skulle nu tas i drift, utsättas för varjehanda tänkta och otänkta påfrestningar. Tillsyn och skötsel skulle organiseras. Tre olika kommuner tar hand om skötseln av toaletter och sophämtning. Skogsvårdsstyrelsen hjälper oss med tillsyn och skötsel av rastplatserna i parkens norra del. Vedförsörjningen är en viktig del av detta.

Eldas med ek och alm

Som bekant är det inte tillåtet att själv gå och plocka ved i parken. Naturen skall ju lämnas orörd och opåverkad av friluftslivets aktiviteter. Därför står parkförvaltningen för vedförsörjningen. Veden kommer från Strömsholms naturreservat, där en ädellövskog gallrats.

Hastighetsbegränsning för båtar

Hastighetsbegränsningen till 12 knop är en parkregel som väcker viss irritation hos ägare av motorstarka båtar.

När parkens skötselplan fastställdes fick fler än hundra olika remissinstanser yttra sig om parkreglerna. Några tyckte att all motorbåtstrafik skulle förbjudas, en övervägande majoritet ville ha en begränsning till sju knop eller lägre. Anledningen till att fartgränsen sattes till tolv knop är att små fiskebåtar då kan "plana", vilket förorsakar mindre buller och svallvågor än "halvfart".

Ökat besöksstryck

Om det var den nyinstiftade nationalparken eller om det berodde på det fina vädret är osäkert. Men den här sommaren var det mer folk än vanligt. Upp till 60 båtar låg vid Sandön heta sommarhelgdagar. Parkförvaltningen var ofta engagerad i guidningar av större grupper.

Vid sidan av Sandön lockar tornet i Skekarsbo flest besökare. Här behöver man inte vara båtturen för att njuta av fjärden. En vanlig fråga är: Hur många får man vara i tornet? Svaret är enkelt: så många som ryms.

Mer information

Skyltning och information om tornet och parken i stort är långt ifrån tillräcklig. Det ska dock bli bättre, men det tar sin tid. Vägverket måste ge tillstånd, kommunerna bygglov och entreprenörer måste kontrakteras.

Till nästa besöksäsong skall en detaljerad turistkarta, som ger mera information än den "blå foldern", färdigställas. Mer information om detta i nästa nyhetsbrev.

Vargen vid Dalälven

Så har då en varg stannat till och uppehållit sig i Dalälvsområdet en längre tid. Som av en händelse inte långt från platsen med skylten "Här sköts Västmanlands sista varg".

När den sista vargen sköts för 125 år sedan fanns ingen diskussion om vargar eller rovdjur överhuvudtaget. Å andra sidan fanns det få älgar och knappt några rådjur heller, intensiv jakt hade nästintill utrotat både bytesdjuren och rovdjuren.

Den vargtik som uppehållit sig i området strax öster om parken är född våren 1998 i Filipstadstrakten.

Hon är alltså mycket ung och ute och söker ett eget revir och framförallt en hane. Det sistnämnda än så länge utan framgång.

Trots att hon anlände redan i mars kan det inte sägas att hon etablerat sig för det krävs en hane. Det som hållit henne kvar så länge är den goda födotillgången, som huvudsak bestått av rådjur och småvilt och vid ett säkerställt tillfälle också en älgkalv.

Om driften att finna en hane blir alltför stark och/eller födotillgången sviktar kommer hon att söka sig till nya marker.

Här sköts för 125 år sen den sista vargen i det som nu är Färnebofjärdens nationalpark. I år har en ny varg uppehållit sig i samma område.

Vid den radiopejling som gjordes i månads-skiftet augusti/september kunde konstateras att vargen vid ett flertal tillfällen var i närheten av tamdjur utan att intressera sig för dem.

I oktober har dock vargtiken angripit och dödat får. Om detta beteende upprepas återstår att se.

(Baserat på faktaunderlag från Grimsös spårning)

Brand i torraka hotade parken

▼▲▼ I båt anlände de värdslösa besökare som höll på att förorsaka skogsbrand i nationalparken. Gräset invid strandkanten låg fortfarande nedtrampat.

Längre upp på land hade plastförpackningar lämnats åt sitt öde i lingonriset. Där pyrde också den lilla brasan, vars rök syntes utifrån älven. Besökarna hade gjort upp eld av brutna tallgrenar och torra pinnar direkt på den snustorra marken. Den ring av stenar de använde var inte eldsäker.

Det faktum att eld kan leta sig fram även under jorden hade tydligen inte ägnats någon tanke.

Lågor började slå upp i en torraka någon meter därifrån. Snart hade även marken intill tagit fyr på riktigt och endast med hjälp av flera brandbekämpare gick det att släcka elden.

Incidenter som denna väcker flera tankar. Naturligtvis på den stora brand som härjade i nationalparken Tyresta, men också på nonchalansen hos vissa besökare.

Det var inte bara eldningsförbudet som trotsades. Eldandet sköttes dessutom slapphänt och skräp lämnades kvar.

Det förtjänar återigen att påpekas att eldning endast är tillåten på iordningställda platser och att skräp helst skall tas med hem, alternativt lämnas i de sop-tunnor som finns på vissa platser.

Vargfakta

Liksom hunden är vargens för-måga till anpassning stor. Det ledde till att vargen var ett av de absolut mest spridda av alla jordens däggdjur. Den fanns över stora delar av norra halvklotet, från arktiska områden till öknar och från ödemarker till tätbefolkade trakter.

Vargar finns fortfarande kvar i stora delar av sitt forna utbredningsområde. Det finns 100 000-200 000 vargar i världen. I stora delar av Nordamerika och Europa har den utrotats, men är på

många håll på väg tillbaka. Dels genom naturlig återinvandring och dels genom utplantering (USA).

Uppskattningsvis finns det 2 000 vargar i Spanien, 2 500 i Rumänien och 300 i Estland (Estland motsvarar till ytan Småland). I Sverige har Naturvårdsverket föreslagit 15 par eller 100 vargar som ett lämpligt antal. En siffra som bedöms vara alldeles för låg av både forskare och andra.

Vargflocken är en familj, det vill säga en hane och en hona med årsvalpar och avkomma även från tidigare år. Flocken försvarar gemensamt ett revir, som de markerar, bland annat med urin och ylande. Om en främmande varg tränger sig in riskerar den att bli dödad. Storleken på

reviret beror vanligen på födotillgången. Ett normalstort vargrevir i Sverige är uppemot tio kvadratmil.

Det råder sträng rangordning inom flocken. Ledarparet är vanligen de enda som parar sig. Parningen sker i februari-mars. Efter cirka 63 dagar föds valparna i en lya. Antalet valpar är vanligen fem eller sex.

När valparna är ungefär ett år gamla lämnar en del av dem flocken och ger sig iväg på långa vandringar för att söka ett eget revir och en partner.

Vargen är det största av de cirka 35 vilda arter av hunddjur som finns i världen.

Källa: Våra Rovdjursfaktasida om varg.

Färre häckande fiskgjusar

▼▲▼ Fiskgjusen kan betecknas som Nedre Dalälvens "landskapsfågel", med en av Sveriges största populationer. Det är sällan man åker ut med båten och inte ser någon av dessa imponerande fåglar lyfta från ett träd, glida över fjärden eller dyka efter fisk.

På sjuttio- och åttiotalet fanns det enligt observationer ett 30-tal häckande par i området. Sedan tio år genomför Stig Holmstedt och Olle Mauritzon ideellt en båtinventering av fiskgjuse.

Enligt deras observationer har antalet häckande fiskgjusar minskat dramatiskt. Från att i början av åttiotalet ha legat vid 16 häckande par, har häckningen minskat till 7 häckande par i år.

Sedan ifjol är även Mikael Hake, rovfågelforskare från Grimsö forskningsstation, engagerad i fiskgjuseforskning.

Varför fiskgjusen minskar kan man än så länge bara spekulera om:

- minskning av födotillgången (fisk)
- mänskliga störningar
- konkurrens med andra rovfåglar (t ex havsörn)
- miljögifter.

Nytt ansikte

▼▲▼ Anna Jansson, biträdande nationalparksförreståndare, är barnledig.

Som vikarie för henne arbetar nu Gottfried Steinbach. Han är jägmästare och kommer ursprungligen från Österrike.

Liv i glesbygden

▼▲▼ Förvaltningen vid nationalparken är engagerad i ett projekt som syftar till att parken ska locka turister till Avesta, Heby och Sandvikens kommuner.

Den ideella föreningen Trelänsleden arbetar också på olika sätt för en levande bygd, bland annat genom att upprätthålla färjetrafiken i Hovnas.

AVSÄNDARE:
Länsstyrelsen
i Västmanlands län
721 86 Västerås

Varför allt detta för en hackspett?

Den vitryggiga hackspetten har blivit något av en symbol för Sveriges utrotningshotade djurarter. Många har länge engagerat sig för att rädda den spillra av beståndet som finns kvar. Det senaste inslaget är introduktion av vitryggiga hackspettar från Norge och Lettland.

Vitryggen är en av våra bästa värde-mätare på biologisk mångfald i skogen. Den är en så kallad paraplyart. Finns den i en skog kan man vara säker på att även en lång rad andra arter finns där. Det har gjort att skogsbruket ser vitryggen som en mycket viktig beståndsdel i sitt naturvårdsarbete. Flera skogsägare och bolag har utformat speciella åtgärdsprogram för vitryggen.

Även naturvårdsmyndigheterna har uppmärksammat de miljöer där vitryggen finns. Många lövrika skogar är idag skyddade som naturreservat och i ett fall nationalpark - Färnebofjärdens nationalpark. Dessa skyddade områden räcker dock inte på långa vägar, det behövs mer lövskogar.

De åtgärder som bolagen nu genomför är mycket viktiga, men det kommer säkert att ta 20-30 år innan vi har så mycket lövskogar att vitryggen klarar sig på egen hand.

Tiden innan områdena har fått växa till sig kommer att vara mycket kritisk för vitryggen. För att arten inte skall gå samma öde till mötes som mellanspetten, pågår sedan 1995 försök med populationsförstärkning.

Laget vid Dalälven idag

Den ursprungliga stammen av vitryggig hackspett vid Nedre Dalälven har minskat mycket kraftigt under de senaste 20 åren. Från att ha funnits med åtminstone 25-30 par finns

det i år bara enstaka fåglar kvar, alla honor. Trots att man alltså har skyddat så stora arealer räcker det inte för att vitryggen skall överleva. För att arten inte ska försvinna innan åtgärderna pågår försök med utsättning av vitryggar även här. De åtgärder som vidtas är borthuggning av gran till förmån för lövrika bestånd med mängder av död ved.

Utsättning av vitryggig hackspett

I år har totalt nio vitryggiga hackspettar släppts ut vid Nedre Dalälven, några inom nationalparken. Det har i samtliga fall rört sig om ungfåglar som hämtats från Lettland. Ungarna är fortfarande så små att de inte har hoppat ut ur bohålen (oftast uthackade i något lövträd).

Här vid Dalälven har ungarna placerats i bon av större hackspett. De större hackspettarna har sen fungerat som fosterföräldrar åt vitryggarna. Trots att det är två helt skilda arter tycks det hittills ha gått riktigt skapligt. Ett kritiskt ögonblick är när fosterföräldrarna för första gången kommer till boet med de nya ungarna. Efter ett tag vänjer de sig vid nykomlingarna och fortsätter att mata som om ingenting har hänt. I något fall har dock en unge blivit ut-jagad ur boet av fosterfågeln. De har då fångats in och placerats i ett nytt bo.

För att lättare kunna följa vad som händer med fåglarna har ett par av dem försetts med radiosändare. Sändarna fästs på stjärt-pennorna och fungerar i ungefär sex till åtta veckor. Vid den tiden ruggar fåglarna och tappar stjärt-pennor och sändare.

Utsläppen gjordes i slutet av maj månad. Gissningsvis har mellan 30 och 40 procent av ungarna klarat sig fram till nu, vilket är normalt för hackspettar.

Sen återstår att se hur många som överlever den första vintern. Vårens inventering får visa om någon av de inhemska vitryggarna har fått nytt sällskap.

Försöken kommer att fortsätta under nästa år och därefter ska projektet utvärderas.